

نگاهی به حمله ناگهانی آلمان به شوروی

۴ شهریور ۱۴۰۲ ساعت ۱۸:۳۸

طبق برخی از آمارها، در طول سه ماه آلمان توانست ششصد هزار کیلومتر مربع از خاک شوروی را از آن خود کند. اما پیشروی آلمان به تدریج و با آغاز فصل سرما متوقف شد. برخلاف نظامیان شوروی که به تحمل سرمای شدید عادت داشتند، نیروهای آلمان روحیه و حتی توان خود را از دست دادند و بسیاری از آن‌ها مجبور به عقب‌نشینی شدند.

در جنگ جهانی دوم، جبهه‌بندی جنگ شامل دو گروه متفقین و گروه محور یا متحدین بود. گروه متفقین را کشورهایایی چون انگلیس، فرانسه و... تشکیل می‌داد؛ اما در محور متحدین کشورهایایی چون آلمان و روسیه قرار داشتند. با این حال این گروه‌بندی، مربوط به آغاز جنگ بود و با حمله ناگهانی و عجیب آلمان به شوروی تغییر کرد. آلمان و شوروی که به طور پنهانی تمهیدات جنگ را چیده بودند و در آغاز جنگ، پیشروی خوبی را کسب کرده بودند با حمله ناگهانی آلمان رودروی یکدیگر قرار گرفتند. دلیل حمله آلمان به شوروی و شرح این ماجرا، موضوعی است که در ادامه به آن پرداخته شده است.

رابطه آلمان و شوروی در آغاز جنگ

جنگ جهانی دوم رسماً با حمله آلمان به لهستان آغاز شد؛ اما هیتلر پیش از حمله به لهستان، چکسلواکی را به آلمان ضمیمه کرد. اتحاد آلمان و روسیه پیش از حمله آلمان به لهستان صورت گرفت. استالین که از نیت هیتلر در تصرف لهستان مطلع شده بود در این مذاکرات خواهان معامله بر سر خاک لهستان شد و نواحی شرقی این کشور را طلب کرد. با موافقت آلمان و شوروی بر سر این مسئله، در نیمه شب ۲۳ اوت ۱۹۳۹م قرارداد عدم تجاوز میان آلمان و شوروی منعقد گردید. بر اساس این قرارداد، آلمان و شوروی متعهد شدند به مدت ده سال به خاک یکدیگر تجاوز نکنند.^[۱]

اما این اتحاد چندان طول نکشید و تقریباً به فاصله دو سال بعد از آغاز جنگ، آلمان به شوروی حمله کرد. این حمله در ۲۲ ژوئن ۱۹۴۱ اتفاق افتاد. اما هیتلر تدارک حمله به شوروی را از ۲۱ ژوئیه ۱۹۴۰ به عهده ژنرال ون بروخیچ گذاشته بود و این برنامه نشان می‌داد که هیتلر از آغاز قصد سازش با شوروی را نداشته و مسائل بالکان حمله به شوروی را به تاخیر انداخته بود.^[۲]

پیشروی آلمان به شوروی

آلمان در آغاز حمله به شوروی، پیشروی زیادی کرد. البته این کشور از امکانات نظامی خوبی نیز برخوردار بود. در این حمله کشورهای رومانی، فنلاند، مجارستان و ایتالیا به آلمان پیوستند. آلمان حدود ۳ میلیون و ۲۰۰ هزار سرباز ۲۰۰۰ هواپیما، ۳۵۰۰

تانک را در این جنگ تدارک دیده بود. قوای آلمان به علت وضع نامساعد هوا با تأخیر، حمله را آغاز کردند، لنینگراد را به محاصره در آوردند و تا آستانه گرفتن مسکو پیشروی کردند. ارتش سرخ با تجدید قوا شروع به عقب زدن قوای هیتلر کرد. طبق برخی از آمارها، در طول سه ماه آلمان توانست ششصد هزار کیلومتر مربع از خاک شوروی را از آن خود کند. اما پیشروی آلمان به تدریج و با آغاز فصل سرما متوقف شد. برخلاف نظامیان شوروی که به تحمل سرمای شدید عادت داشتند، نیروهای آلمان روحیه و حتی توان خود را از دست دادند و بسیاری از آنها مجبور به عقب‌نشینی شدند. این موضوع در کنار پیوستن آمریکا به گروه متفقین باعث شد تا شکست آلمان در شوروی به یک واقعیت تبدیل شود.

نتایج حمله آلمان به شوروی بر جنگ و ایران

حمله آلمان به شوروی در وهله اول بر نتایج جنگ تاثیر گذاشت. بسیاری از تحلیلگران معتقدند اگر این حمله صورت نمی‌گرفت، احتمال شکست متفقین بسیار زیاد بود. اما هیتلر با این اشتباه، معادلات جنگ را به ضرر خود تمام کرد و وارد شکست تدریجی شد. وارد شدن آمریکا به جنگ از دیگر نتایج حمله آلمان به شوروی بود. آمریکا که تا آن دوره سیاست انزوا را در پیش گرفته بود، با این اتفاق به گروه متفقین پیوست و نقش مهمی در جنگ ایفا کرد. این کشور با حمله اتمی به ژاپن، رسماً به قدرت استعماری نوظهور تبدیل شد.

حمله شوروی به آلمان بر ایران نیز تاثیراتی داشت. مهم‌ترین تاثیر این حمله، اشغال کشور توسط متفقین بود. تقریباً به فاصله اندکی بعد از حمله آلمان به شوروی، متفقین از سمت شمال و جنوب و غرب به خاک ایران حمله و آن را اشغال کردند. در مرحله بعد نیز نیروهای آمریکائی به نیروهای متجاوز به خاک ایران پیوستند. بهانه متجاوزان برای اشغال ایران، حضور اتباع آلمان در ایران بود؛ دو کشور روس و انگلیس در روزهای ۲۸ تیر ماه ۱۳۲۰هـ ش/ ۱۹ ژوئیه ۱۹۴۱م. و ۲۵ مرداد ۱۳۲۰هـ ش/ ۱۶ اوت ۱۹۴۱م. سفرای خود را برای تسلیم یادداشت‌های مشترکی به وزارت امور خارجه ایران فرستادند و از دولت ایران درخواست نمودند در اسرع وقت، شهروندان آلمانی را از ایران اخراج نماید. اما دولت ایران تعلل می‌کرد. [۳]

تغییر استراتژی انگلیس در ایران را می‌توان از دیگر نتایج حمله آلمان به شوروی دانست. بر این اساس پیش از حمله آلمان به شوروی، استراتژی انگلستان در خاورمیانه مبتنی بر دفاع از ایران و خلیج فارس در مقابل هرگونه حمله و تجاوز از سوی دول محور یا شوروی از غرب یا شمال به آن بود. اما پس از حمله آلمان به شوروی دفاع از ایران و خلیج فارس به قوت خود باقی بود، با این تفاوت که اینک شوروی به متحدی برای انگلستان تبدیل شده بود. در طرح دفاعی انگلیس، دفاع از ایران و عراق از اواخر خرداد ۱۳۲۰ به ارتش انگلیسی هند واگذار شده بود که فرماندهی آن بر عهده ژنرال ویول بود. [۴]

اتحاد انگلیس و شوروی در برابر آلمان که باعث نجات شوروی از چنگ آلمان نیز شد، خیال این کشور را از بابت جنگ آسوده کرد و باعث توجه بیشتر این کشور به ایران شد. شوروی که بعد از قرارداد ۱۹۲۱ قراردادهای استعماری خود با ایران را لغو کرده بود، بار دیگر با پرننگ شدن حضور انگلیس و آمریکا در ایران، درصدد کسب منافع استعماری از جمله نفت در ایران برآمد.

سخن نهایی

حمله آلمان به شوروی در واقع یکی از بهترین نمونه‌هایی است که می‌توان از آن برای تحلیل سیاست‌های غرب استفاده کرد. این عملیات نظامی نشان داد که کشورهای غربی به تعهدات و معاهدات خود پایبندی چندانی ندارند. در واقع می‌توان گفت عامل

تعهدات نه چندان پایدار کشورهای غربی، منافع ملی آنها است. در جایی که منافع ملی کشورها اقتضا کند به تعهدات خود پایبند هستند؛ اما اگر منافع ملی آنها با خطر مواجه شود، تعهدات را به راحتی زیر پا می‌گذارند. از طرفی حس قدرت‌طلبی نیز عامل مهم دیگر در روابط کشورهای غربی است. البته این موضوع بعد از جنگ جهانی دوم و با تشکیل سازمان‌های بین‌المللی تا حدودی تغییر کرد. در واقع سازمان‌هایی شکل گرفتند تا حس قدرت‌طلبی بی‌حد و مرز کشورها را مهار کنند؛ اما به اعتقاد ما این شکل از قدرت‌طلبی همچنان وجود دارد و تنها شکل آن تغییر کرده است. به عبارتی ابزار قدرت‌طلبی کشورهای غربی در گذشته از جنگ و عملیات نظامی بود؛ اما امروزه به روش‌های مختلف دیگر از جمله ابزارهای اقتصادی، سیاسی و فرهنگی صورت می‌گیرد.

[۱] - جمعی از نویسندگان، روزشمار تاریخ شمسی، قمی، میلادی، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۰، ص ۲۶۲۵

[۲] - احمد نقیب‌زاده، تاریخ دیپلماسی و روابط بین‌الملل، تهران، نشر قومس، ۱۳۸۳، ص ۲۳۰

[۳] - جمعی از نویسندگان، دومین همایش ایران و استعمار انگلیس، جلد ۲، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۷، ص ۴۴۷

[۴] - جمعی از نویسندگان، دومین همایش ایران و استعمار انگلیس، جلد ۲، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۷، ص ۲۶۴

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/49306/شوروی-آلمان-ناگهانی-حمله-نگاهی/49306>